

Asia: Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto: kilpailukykykompassi EU:lle

Viite: E 8/2025 vp

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI:n lausunto Valtioneuvoston selvityksestä: Komission tiedonanto: kilpailukykykompassi EU:lle

Tausta

Kompassi ohjaa komission työtä seuraavat viisi vuotta ja listaa toimenpiteiden painopisteet kilpailukyvyn vahvistamiseksi. Kompassi sisältää komission suunnitelmat 1) innovaatiokuilun kaventamiseen, 2) yhteisen tiekartan hiilestä irtautumiseen ja kilpailukykyyn sekä 3) riippuvuuksien vähentämiseen ja turvallisuuden kasvattamiseen. Lisäksi kompassi kuvaa komission toimia ja aloitteita kilpailukyvyn horisontaalisissa mahdollistajissa: sääntely-ympäristön yksinkertaistaminen, sisämarkkinat, rahoitus, osaaminen ja laadukkaat työpaikat sekä politiikkatoimien koordinaatio EU:ssa ja kansallisesti.

Tiedonanto on kuvaileva strateginen ohjelma, jonka perusteella komissio tulee antamaan ehdotuksensa. Varsinaisiin ehdotuksiin otetaan kantaa, kun komissio on antanut ehdotukset.

Unifin lausunto

Unifi yhtyy komission tiedonannon näkemykseen siitä, että korkeatasoinen osaaminen, tutkimus ja innovaatiot ovat Euroopan kilpailukyvyn ja talouskasvun avaimia. Kilpailukykykompassissa asetetaan tavoitteeksi lisätä osaajien liikkuvuutta ja tutkimus- ja kehitysinvestointeja, sekä kehittää ja edistää mm. laskenta-, pilvi-, verkko-, satelliitti- ja datainfrastruktuureja ja tekoälyn vastuullista käyttöä. Nämä ovat teemoja, jotka myös yliopistoissa on tunnustettu tärkeiksi.

Laaja tutkimuspohja on Euroopan menestyksen tae ja keskeinen resilienssitekijä

Innovaatiot ja uudet ratkaisut nousevat erityisesti uutta luovasta tutkimuksesta. **Unifi nostaa esiin huolen, että kilpailukykykompassi ei täysin tunnista uutta luovan perustutkimuksen ja yli eri teknologiavalmiustasojen (TRL) ulottuvan innovaatiopolun merkitystä Euroopan kilpailukyvyille.** Suomen kaltaiselle pienelle taloudelle perustutkimuksen tukeminen ja kehittäminen riittävän laajalla pohjalla on välttämätöntä. **Myös temaattisissa aloitteissa tulisi olla mukana läpi TRL-tasojen kulkeva TKI-elementti.**

Tieteellisen johtajuuden varmistaminen on yksi Euroopan tutkimus- ja innovaatiosopimuksen prioriteeteista. Tieteellisen perustan lujittaminen osana EU:n kilpailukykyä on Lissabonin sopimuksessa, ja sen roolia EU:n tulevaisuuskeskustelun keskiössä tukevat myös komission puheenjohtaja Von der Leyenin poliittiset suuntaviivat ja Mario Draghin kilpailukykyä koskeva raportti.

Unifi suosittelee, että **eurooppalainen T&I-rahoitus pidetään aihepiireiltään laajana, ja sen tulisi perustua jatkossa entistä enemmän uutta tietoa luovalle tutkimusyhteistyölle kaikilla TRL-tasoilla.** Laaja tutkimus- ja osaamispohja on Euroopalle paitsi kilpailuetu, myös resilienssitekijä.

Kilpailukykykompassissa on määritelty EU:lle strategisia teknologia-aloja. Ne ovat ajankohtaisia ja kriittisen tärkeitä, mutta samalla Euroopan T&I -pohja ei saisi typistyä vain lyhytnäköiseksi kilpailuksi Kiinaa ja Yhdysvaltoja vastaan. Euroopan tulee varmistaa pitkän aikavälin kilpailukyky, resilienssi ja uudistumiskyky laaja-alaisella perustutkimuspohjalla. Myös siviiliturvallisuus- ja puolustusinnovaatiot ja erilaisten ulkoisten riippuvuuksien vähentäminen edellyttävät pohjaa, josta innovaatioita voidaan nostaa.

Haasteita ei myöskään selätetä vain teknisten alojen tutkimuksella, vaan tarvitaan myös sosiaali- ja yhteiskuntatieteiden sekä taiteiden tuottamaa ymmärrystä ja innovaatioita ja erityisesti valtioiden-, tieteen-, ja toimialarajoja ylittävää yhteistyötä. Nämä eivät kilpailukykykompassissa näy. EU:n T&I -aloitteiden ja rahoituksen insentivoima laaja yhteistyö on myös tärkeä reitti verkostoitua ja houkutella osaaajia Suomeen.

Matalan TRL:n hankkeista tulisi olla suoraviivainen, selkeä ja riittävän hyvin rahoitettu polku markkinoille saakka. Unifi kannustaa huomioimaan laadukkaan tutkimuksen merkitystä yhteistyössä teollisuuden kanssa, myös matalammilla teknologian valmiustasoilla. Tarvitaan ajattelutavan muutos, jotta teollisuus tunnistaisi tutkimustulosten potentiaalin ja investoisi lisätutkimukseen.

Sekä Draghin raportissa että käynnissä olevan EU:n tutkimus- ja innovaatorahoituksen puiteohjelma Horizon Europeen toteutumista arvioivassa Heitorin raportissa ehdotetaan, että uutta luovaa huippututkimusta edistävän European Research Council:in (ERC:n) budjetti tulisi kaksinkertaistaa tulevassa puiteohjelmassa. **Unifi pitää tätä hyvänä suuntana ja korostaa, että ERC:n tulee jatkossakin olla itsenäinen ja autonominen osa T&I-rahoitusohjelmaa, ja toiminnan tulee edelleen perustua parhaiksi arvioitujen tutkimusideoiden rahoittamiseen alasta riippumatta.**

Komissio aikoo esittää eurooppalaista tutkimusaluetta (ERA) koskevan säädöksen, jolla vahvistetaan T&K-investointeja ja nostetaan ne 3 prosentin BKT-tavoitteeseen, keskitetään tutkimustukea enemmän strategisiin painopisteisiin, vahvistetaan EU:n ja jäsenvaltioiden rahoitusprioriteettien yhteensovittamista ja edistetään tiedon ja osaamisen liikkumista kaikkialla Euroopassa.

Suomen ja yliopistojen näkökulmasta on tärkeää, että ERA-toimet linkittyvät tiiviisti kansalliseen pitkäjänteisen ja kokonaisvaltaisen tutkimus- ja innovaatiopolitiikan kehittämisen tavoitteisiin. On myös hyvä, että synergioita eri kehysten välillä rakennetaan (esim. Kilpailukykykompassi ja Union of Skills). **ERA:n tulisi kuitenkin edelleen edistää nimenomaan laadukkaan ja vaikuttavan tutkimuksen edellytyksiä. Vahva tutkimusperusta on Suomen etu.**

Itsenäinen vahva T&I -puiteohjelma

Komissio ehdottaa uutta kilpailukykyyn koordinoituvaa valituille keskeisille osa-alueille ja hankkeille, joita pidetään strategisesti tärkeinä ja Euroopan yhteistä etua koskevinä. Koordinoituvalla pyritään sovittamaan yhteen teollisuus- ja tutkimuspolitiikkaa ja

investointeja EU:n ja jäsenvaltioiden tasolla. Esityksen mukaan seuraavassa monivuotisessa rahoituskehityksessä kilpailukykyrahasto korvaisi useita nykyisiä EU:n rahoitusvälineitä, joilla on samanlaiset tavoitteet.

Unifi yhtyy täysin Suomen kantaan, että EU:n kilpailuun perustuvien rahoitusohjelmien, kuten tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman, tulee jatkossakin perustua korkeaan toiminnan laatuun, ei kiintiöihin tai aluekriteereihin.

Kilpailukykykompassissa tai -rahastossa ei ole suunnitelmaa Horizon Europe -ohjelman jälkeen tulevaksi FP10-tutkimus- ja innovaatio (T&I)-ohjelmaksi. **Unifi pitää tärkeänä, että FP10 toimii nykyisen puiteohjelman tavoin omana itsenäisenä ohjelmanaan.** FP10:n liittäminen osaksi laajempaa EU:n kilpailukykyohjelmaa riskeeraisi erittäin hyvin toimivan ja läpinäkyvän EU-T&I-rahoituksen kokonaisuuden. Yksi kilpailukykyrahasto, yksillä säännöillä murentaisi T&I puiteohjelman tavoitteet ja sen kantavan periaatteen tuottaa huipputason tutkimusta- ja innovaatioita kilpailu- ja laaturuutuun. Eurooppalainen, ml. suomalainen, yliopistokenttä, monet jäsenmaat sekä Euroopan parlamentti vastustavat uudistusta. Jos T&I puiteohjelma tuodaan osaksi suurempaa ohjelmaa, on sen itsenäisestä sääntöpohjasta huolehdittava.

T&I-puiteohjelma on suomalaiselle tutkimukselle tärkeä rahoituslähde ja aiemmat ohjelmat ovat nostaneet suomalaisen tutkimuksen laatua. EU:n T&I-puiteohjelmalla on myös keskeinen merkitys sektorien ja valtioiden rajat ylittävän yhteistyön lisääjänä. **Suomi on T&I-ohjelmissa nettosaaja. Yliopistot kotiuttavat rahoituksesta 40% ja tutkimuslaitokset 26%.**

Suomi pitää tärkeänä sitä, että Eurooppa on houkutteleva lahjakkaille tutkijoille. T&I-puiteohjelma on maailmanlaajuisesti tunnettu ja vahva brändi, jonka romuttaminen olisi haitallista aikoina, jolloin monet huippututkijat tähyävät Eurooppaan. Puiteohjelma on erittäin kilpailtu ja nostaa huiput kärkeen ja kirittää eurooppalaista tutkimusta ja eurooppalaisia yliopistoja huippulaatuun.

Unifi korostaa, että T&I puiteohjelmassa ei ole kyse vain rahasta. **Puiteohjelma yhdistää osaamisen ja osaajat yli valtioiden rajojen ja se on ainutlaatuinen alusta monen keskeiselle yhteistyölle, jossa kilpailuun ja laatuun perustuvalla rahoituksella tunnustetaan ja rahoitetaan Euroopan kirkkaimpia ideoita. Tätä tulee vaalia.**

Osaajat

Osaamisella ja osaajilla on ratkaiseva merkitys Euroopan kilpailukykyille. Unifi yhtyy Suomen kantaan ponnisteluista koulutustason nostamiseksi ja jatkuvan oppimisen vahvistamiseksi EU:n tasolla. Toimenpiteet ovat pääosin jäsenvaltioiden vastuulla, mutta EU voi tukea tavoitteita muun muassa Erasmus+-ohjelmalla. Erityisesti liikkuvuuden edistämiseksi ja kansainvälisen osaamisen hyödyntämisen parantamisessa EU:lla on tärkeä rooli.

Kansainvälisyys

Unifi yhtyy Suomen kantaan, jonka mukaan on tärkeää, että eurooppalaiset yritykset ja TKI-toimijat ovat jatkossakin mahdollisimman tehokkaasti verkottuneita avoimeen maailmantalouteen ja sen innovaatio- ja kasvukeskuksiin. **Unifi muistuttaa, että yliopistojen tutkimus on kansainvälistä ja tutkimuksen vaikuttavuus globaalia.** Laaja

kansainvälinen yhteistyö, myös kolmansien maiden kanssa on edellytys laadulle, vaikuttavuudelle ja innovaatioille.

Unifi tukee Suomen kannassa ilmaista EU:n rahoitukseen kytkeytyvää vahvaa ehdollisuutta, jonka mukaan EU:n rahoitus linkitetään jatkossakin tiiviisti oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiseen, varojen väärinkäytön vastaisiin toimiin ja korruption ehkäisemiseen. Yhteisiä eurooppalaisia arvoja, kuten tutkimuksen vapautta, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tulee puolustaa pitkäjänteisesti ja entistä voimakkaammin eurooppalaisen myös T&I rahoitusohjelman kautta.

EU:n rahoitusohjelmien ja tutkimuspolitiikka-aloitteiden kansallinen valmistelu

Kilpailukykykompassi ei käsittele yksityiskohtaisesti EU:n tulevia rahoitusohjelmia. Niiden valmistelu on kuitenkin käynnissä. Tällä hetkellä Suomen kanta itsenäiseen tutkimuksen ja innovaatioiden puiteohjelmaan näyttäytyy epäselvänä. Unifi toivoo, että EU:n monivuotisen rahoituskehityksen valmistelun yhteydessä T&I rahoituksen ohjelmaa valmisteltaisiin läpinäkyvästi ja kansallista keskustelua käyden.

Unifi toivoo, että Suomessa kansallista yhteistyötä ERA-toimien kokonaisuudessa ja strategisessa toimeenpanossa edistettäisiin toimiin sitoutuneiden ministeriöiden ja sidosryhmien edustajien kesken. Erityisesti ERA Act:in osalta on erittäin tärkeää keskustella yliopistojen kanssa sen mahdollisesta sisällöstä proaktiivisesti, sillä lainsäädäntönä ERA act vaikuttaa yliopistojen toimintaan merkittävästi, ja yliopistot tulevat olemaan implementointiroolissa useissa toimissa.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Ilkka Niemelä
puheenjohtaja

Heikki Holopainen
Toiminnanjohtaja